

MİLLETLERARASI HUKUK

Adaların Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması : Bazı Gözlemler

Yunan Dışişleri Bakanlığında danışman ve aynı Bakanlıkta Deniz Hukuku uzmanı ve ayrıca B.M. Deniz Hukuku Konferansı'nda Yunan Delegasyonu üyesi olarak da görev yapan Gounaris, adaların kıta sahanlığının sınırlandırılması sorununu, çoğunlukla, söz konusu adaların egemenliği konusunda bir çekışmeyi de birlikte getirdiği tezi ile yazısının açılışını yapmakta. Belirtilen tez, daha sonra verilen örnek olaylar ile pekiştirilmekte ve hemen ardından, yazara göre, konuya ilişkin ikinci kategori uyuşmazlıkların, bir devlete ait ada veya adaların bir başka devletin kıyılarına yakınlığı gibi, coğrafî bir nedenden kaynaklandığı ileri sürülmekte. İkinci tür için verilen örnek olaylar ise, Manş Denizi Adaları, Tunus kıyıları yakınındaki İtalyan Adaları ve Ege Adaları.

Gerek Manş Denizi Adaları Tahkimi'ni (30 Haziran 1977) gerek İtalya ve Tunus arasındaki, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin anlaşmayı (8 Ağustos 1971), sorunun, Ege Adaları yönünden, ele alınmasında savunduğu görüşlere destek alan yazar; Ege Adaları'nın, 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'nin 6 ncı maddesinde öngörülen "özel durumlar" çerçevesinde de değerlendirilmeyeceği kanısında. Bu iddiasını, sözü edilen adalar üzerinde Yunan egemenlik ve yetkisinin tesis edildiği ve bunun uluslararası sözleşmelere dayandığı; bu Adaların Yunan ülkesinin gözardı edilemeyecek bir bölümünü oluşturduğu ve hatırı sayılır bir ekonomik yaşama sahip oldukları ve Yunan nüfusunun büyük kısmını barındıran genişlikte oldukları biçiminde gerekcelendiriyor.

Gounaris, daha sonra, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin ikili ve çok taraflı

anlaşmaların (28.2.1942-17.7.1980 itibariyle) listesini, sınırlandırmada esas aldıkları ilkeyi, "orta veya eşit uzaklık çizgisi", "orta veya eşit uzaklık çizgisinin bazı değişimler ile uygulanması", "nisfet ilkeleri" ve "diğer çözümler" gibi ayrımlar ile sunmakta. Yazar, sonuç olarak, Devlet uygulamalarının çoğunluğunun (konuya ilişkin 52 örnekolay zikredilmekte) "orta veya eşit uzaklık çizgisi" yönünde olduğunu sadece 4 olayda ise "nisfet ilkeleri" ne başvurulduğunu belirtiyor¹.

200 Mil Bölgeleri ve Balıkçılık Faaliyetlerinin Yürütülmesi.

Bu makale, yazarın bir başka çalışmasında incelediđi² Ekonomik Bölge kavramının, özellikle, Kuzey Doğu Atlantik bölgesindeki uygulama çerçevesinde kalınarak ele alınıp tartışılmasını içeriyor.

Yazar ilkin, uluslararası hukukun ilgili kaynaklarına ilişkin bazı yorumlarda bulunuyor. Bu konunun ele alındığı paragrafın eksenini, Uluslararası Adalet Divanı'nın **Balıkçılık Konusunda Yetki Uyuşmazlığı** (1974) ve **Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı** (1969) kararları oluşturuyor. Yazar, her iki uyuşmazlık nedeni ile Divan'ın iki özgül ge-

1) Emmanuel GOUNARIS, "The Delimitation of the Continental Shelf of Islands: Some Observations", *Revue Hellénique de Droit International*, 33 ème ANNEE, Nos. 1-4, 1980, s. 111-119. Yazar'ın konuya ilişkin bir monografisi de bulunmaktadır. Bkz. *Die Völkerrechtliche und Aussenpolitische Bedeutung der Kontinentalschelf*, Verlag Peter Lang, Frankfurt 1979, 261 sayfa. (T.T.)

2) *Economic Zones-What Now*. Universitetsforlaget Tromsø-Oslo-Bergen 1982. (Kitap Norveç dilinde yazılmıştır.-T.T.)

reksinimi ortaya koyduğunu öne sürüyor: **Bir anlaşmanın kabulü** ve gerekli olan, sonraki, **devlet uygulamaları**. Yazar, bu iki noktayı belirlemeye çalışıp, 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi ile bağlantısını kuruyor. Ulfstein'a göre, canlı kaynaklar konusunda egemen haklara dayalı olarak, 200 millik bir balıkçılık bölgesinin kurulması hakkı devletlerin, bu konuya ilişkin **oppinio juris**'inin bir ifadesi olarak görülmelidir.

Sonraki paragraf, kıyı devletinin, canlı kaynakların yönetimine ilişkin yükümlülükleri konusunda. İlk, canlı kaynakların korunmasına ilişkin yükümlülükler, bu kaynakların işletilmesi bakımından ve belli bir işletme düzeyinin tutturulması için zorunlu olan tedbirler bakımından, ikili bir ayırım ile ele alınıyor. Bir bölgeden elde edilebilecek toplam ürünün belirlenmesinden sonradır ki, bunun, hangi devletlere tahsis edileceği sorunu ortaya çıkıyor ve bu da canlı kaynakların, söz konusu, tahsisine ilişkin yükümlülükleri gündeme getiriyor. Oysa, yazara göre, Deniz Hukuku alanında, bu konuda yol gösterici bir hükme -Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 61 ve 63 üncü maddelerinin sınırlı rehberliği dışında- rastlanmamakta. Bu nedenle Ulfstein, Kuzey-Doğu Atlantik'teki balıkçılık geleneğini örnek göstererek, çözüm bulmaya çalışıyor. Yazarın, bu bağlam içinde, ele aldığı bir diğer konu ise: Diğer devletlerin, 200 millik bölge içindeki toplam (total) balıkçılık hakları ki, **land-locked devletler** ve **coğrafi bakımdan elverişsiz bir konumda bulunan devletler**, bu konuda özel bir önem arzetmekte.

Son olarak, kıyı devletinin, balıkçılık konusundaki mevzuatına uyulmasını sağlamak için, sahip olduğu yetkiler -yazarın, geleneksel ve sözleşmeye dayalı diye yaptığı ikili bir ayırım altında- işleniyor. İncelemenin sonunda, toplam 72 devletin Münhasır Ekonomik Bölge konusunda yaptıkları anlaşmalar ve iç hukuk düzenlemeleri, bir liste halinde sunuluyor³.

Yabancı Savaş Gemileri ve Casusluktan dolayı Bağışıklıkları

27 Ekim 1981 tarihinde, İsveç'in Karlskrona deniz üssü yakınlarında, içsularda, karaya

oturan ve nükleer silâhlar da taşımakta olan bir Sovyet denizaltısına, İsveç makamlarınca, casusluk faaliyetinde bulunduğu ve dolayısıyla "bağışıklığı"nın ortadan kalktığı gerekçesi ile el konulmuş ve denizaltı personeli de İsveç yerel mahkemeleri önüne çıkartılmışlardı.

Özellikle İsveç'in tutumu bakımından, söz konusu olayın çözümlemesini yapan yazar, "meşru müdafaa" ve "bağışıklık" kavramlarında olduğu kadar, -dolayısıyla- denizaltıya ve personeline yönelik tutumlarda da bulunması gereken farklılığı, yazısına temel yapıyor. Delupis'e göre, aynen casusluk faaliyetlerinde bulunan diplomatlar bakımından olduğu gibi, söz konusu gemi personelinin de ulusal mahkemeler önünde yargılanmaları, devletlerin bu yoldaki uygulamaları da gözönüne alınacak olursa, bir anlam taşımamaktadır; özellikle, iki devlet arasında cereyan etmiş bir olay olması nedeniyle. Denizaltı konusunda ise, **par in parem non habet imperium** ilkesi hatırlatılarak, ulusal yargı düzenlerinin bu nitelikteki bir olayı aydınlatma araçlarından yoksunluğunu vurguluyor ve bu tür olaylarda sorumluluğun gemiye, dolayısıyla onun ait olduğu devlete yöneltilmesinin gerektiği; gemi personelinin ise, ulusal mahkemeler karşısında, yargı bağışıklığının sürdüğünü ifade ediyor. Her ne kadar bu, İsveç'in, genel uluslararası hukuk ve B.M. Şartı (m.51) uyarınca meşru müdafaa hakkını kullanmasına engel olmasa da⁴.

Grenada ve Uluslararası Çifte Standart

Virginia Üniversitesi hukuk profesörlerinden J. N. Moore'a göre, 1983 Sonbaharında Grenada'ya karşı, diğer Doğu Karaib Devletleri Örgütü (Organization of Eastern Caribbean States-O.E.C.S.) üyeleri (St. Vincent ve the Grenadines, St. Lucia, Dominica, Antigua, Barbuda, St. Kitts/Nevis ve Montser-

3) Geir Ulfstein, "200 Mile Zones and Fisheries Management", *Nordisk Tidsskrift for International Ret-Acta scandinavica juris gentium*- Vol. 52, Fasc. 3-4, 1983, s. 3-33.

4) Ingrid Delupis, "Foreign Warships and Immunity for Espionage", *A.J.I.L.*, Vol. 78, No. 1, January 1984, s. 53-75.

rat) ve A.B.D. tarafından, Grenada'nın anayasal temsilcisi sayılan Genel Vali'nin istemi üzerine, gerçekleştirilen harekât B.M. Şartı Madde 2 (4)'e aykırı olarak nitelendirilemez. Böyle bir görüşün hukuksal dayanağı ise, yine yazara göre, "vatandaşların (A.B.D. vatandaşlarının) hukuken korunmasını sağlama", "insancıl müdahale" ve "bölgesel barışın korunması"dır. İnsancıl müdahale (humanitarian intervention) kavramı; müdahalede bulunan devletin amacını, kendi vatandaşlarının korunmasını sağlamanın ötesinde, yaşamları tehdit altında bulunan vatandaş-olmayanların da hukuken korunmasını öngörme anlamında, genişleten bir kavram. Öyle ki, Prof. Moore'a göre, B.M. Şartı Madde 51 anlamında yasallığı tartışılmaz olan, vatandaşların yaşamlarının korunmasını sağlama gibi, meşru bir davranış. Sonuncu gerekçe bölgesel barışın korunması ise, Şart'ın 52 nci maddesince desteklenmekte. Yazar, bu sonuncuyu, Amerikan Devletleri Örgütü'nün 1965 yılında Dominik Cumhuriyeti'nde giriştiği barışı koruma harekâtı örneği ile pekiştirmeye çalışıyor. Bir diğer pekiştirme noktası ise, Uluslararası Adalet Divanı'nın "**Certain Expenses of the United Nations**" (1962) danışma görüşünde yer verilen, devlete karşı yöneltilmemiş olan fakat -harekâtın yönelik olduğu- devletin anayasal makamlarınca muvafakat edilen barışı koruma harekâtlarının "zorlama harekâtı" sayılmayacağı meselesi.

Moore, sorunun hukuksal dayanağını O.E.C.S. Andlaşması'nın (bkz. I.L.M. Vol. 20 Number 5, September 1981, s. 1166.), konuya ilişkin, uygulanabilecek yegâne düzenleme olduğunu ve bunun, Amerikan Devletleri Örgütü Şartı m. 22 ve 28 (bkz. U.N.T.S., Vol. 119, 1952, s. 58 ve 60; Vol. 721, 1970, s. 328) tarafından da öngörülmüş bulunduğunu vurgulayarak, Grenada Genel Valisi'nin olaydaki hukuksal rolünü ve ardından, sorunun dünya kamuoyunca kavranışındaki yanlışlıkları irdeliyor. Yazara göre, Grenada olayı çerçevesindeki en ciddi yanlış anlaşılma, Grenada harekâtındaki mantığın, Brejnev Doktrini bağlamında, S.S.C.B. tarafından Doğu Avrupa ve Afganistan'da gerçekleştirilen faaliyetlerden ayırdedilmemesi. B.M. Ge-

nel Kurulu'nda da gözlemlenen bu durum, uluslararası plânda, bir çifte standartın doğmasına yol açmakta. Ayrıca, bölgesel bir örgüt olarak, O.E.C.S. bakımından yadırganan, Commonwealth ve Amerikan Devletleri Örgütü sistemlerindeki geleneksel duyarlılıkların da, Grenada harekâtındaki mantığın kavranmasında engelleyici faktörler oluşturmaları; yazara göre, özellikle Grenada Genel Valisi'nin müdahale isteminde bulunmasının, can güvenliği sağlanana değin açıklanamaması gibi⁵.

Grenada'da Uluslararası Hukuksuzluk

Dokuz A.B.D.'li uluslararası hukuk öğretimi üyesinin (Francis A. Boyle, Abram Chayes, Isaak Dore, Richard Falk, Martin Feinrider, C. Clyde Ferguson, Jr., J. David Fine, Keith Nunes ve Burns Weston) imzasını taşıyan bu kısa inceleme yazısı, A.B.D. vatandaşlarının yaşamlarının ve mallarının tehdit altında oluşu gibi bir nedenin böyle bir harekâtın hukuksal dayanağını oluşturamayacağı; oluştursa bile, bunun ancak İsrail'in Entebbe baskını gibi, söz konusu A.B.D. vatandaşlarının ülkeden çıkarılmasının sağlanması ile sonuçlanmasının gerekli olduğu görüşü ile açılıyor.

Yazarlara göre, bölge devletlerinin, B.M. Şartı'nca öngörülen ilkeler çerçevesinde, barış ve güvenliği koruyacakları yegâne müşterek örgüt Amerikan Devletleri Örgütü -özellikle bu örgüt Şartı'nın 18, 20 ve 21 inci maddeleri- olduğu gibi, Doğu Karaib Devletleri Örgütü (O.E.C.S.) de A.B.D.'ye, Grenada'yı istilâ etmek için, hukuken, yetki veremez. Kaldı ki, toplu harekât öncesi, Grenada'daki yönetimin bir diğer Karaib Devletine saldıracağı ya da teröristlerini sızdıraca-

5) John Norton Moore "Grenada and the International Double Standard", A.J.I.L., Vol. 78, No. 1, January 1984, s. 145-168. A.J.I.L.'in bu sayısında, "The U.S. Action in Grenada" genel başlığı altında, aşağıda ele alacağımız dışında, iki incelemeye daha yer verilmiştir: Christopher J. Joyner, "Reflections on the Lawfulness of Invasion", s. 131-144 ve Detlev F. Vagts, "International Law under Time Pressure: Grading the Grenada Take-Home Examination" s. 169-172.

ğına ilişkin, hiçbir kanıtta da rastlanmamaktadır. Yazarlar, öne sürdükleri bu görüşü, A.B.D. dış politikasının yakın geçmişine ilişkin bir örnek ile destekliyorlar: 1962 Küba füzeler bunalımı sırasında, Kennedy Yönetimi B.M. Şartı Madde 51'e dayanarak, ortada hiçbir saldırı tehditi yokken, Küba'yı karantinaya alamayacağını farketmişti. Yazarlar ortak yazılarını, A.B.D.'nin, uluslararası hukuku ciddi biçimde ihlâl eden, bu olaydaki rolünün onbinlerce uluslararası uyuşmazlığın çözümünde kuvvet kullanmayı yasaklayan geleneksel kuralların, artık bu tür uyuşmazlıklara uygulanmayacağına ilişkin A.B.D. Hükümeti'nin sahip olduğu görüş nedeni ile uluslararası topluluğa yöneltmiş güçlü bir mesaj niteliğinde olduğunu ve üstelik, Reagan Yönetiminin Orta Amerika Savunma Konseyi Pakti'ni yeniden canlandırma bahanesi ile Nikaragua'da, Sandinista yönetimi için de benzeri plânlar hazırlar görünmesinden pek kaygı duyduklarını belirterek, sonuçlandırıyorlar⁶.

Kore Havayolları Uçuş 007'nin Sovyetler Birliği tarafından Vurulmasının Hukuksal Bir Çözümlemesi

1983 yılının Eylül ayı başında New York-Seul tarifeli seferini yapan bir Güney Kore jet yolcu uçağının Sovyetler Birliği hava sahasına girmesi sonucu, Sovyet avcı uçaklarınca, Japon Denizi üzerinde vurulup düşürülmesi ve 269 yolcunun ölmesi ile sonuçlanan olayın, hukuksal plânda çözümlemesini yapan Prof. Hassan'a göre, herşeyden önce, bir devletin hava sahasına girmiş olan yabancı bir hava gemisi, tamamiyle o devletin insafına bırakılmış demek değildir. Bunu düzenleyen tek anlaşma ise, Chicago Sözleşmesi (1944)'nin 25 inci maddesidir ve yazara göre, bu Sözleşme'nin 2 nci Eki'ndeki, söz konusu, sınır ihlâlini durdurmaya yönelik kurallar sivil havacılıktaki uluslararası uygulama ile uygunluk göstermektedir. Ancak, bu kurallar, özellikle, ihlâl gerçekleşikten

sonra ülke devletinin, ihlâli önlemesine ilişkin olarak, uygulayacağı yöntemleri ortaya koymamaktadır. Bu, aynı zamanda, S.S.C.B. tarafından önceki benzer olaylar nedeni ile ileri sürülen bir tezdır.

Bu durumda, yazara göre, hava sahası ihlâl edilen bir devletin başvurabileceği iki yol vardır: (i) O hava gemisinin güvenlikle yere inmesini sağlama; (ii) daha ileri bir tarihte, bu olayı diplomatik yoldan protesto etme. Fakat kesinlikle böyle bir uçağı düşürmeme. Diğer bir deyişle, "meşru müdafaa" doktrini bağlamında, bir devlet, hava sahasını ihlâl eden bir yabancı hava gemisine karşı, ancak, onun "düşmanca" veya "saldırgan" bir misyon yüklenmesi durumu; yani ülke devletinin ulusal güvenliğinin tehlikeye girmesi hali dışında, teamülî uluslararası hukuka dayanarak, bir sivil yolcu uçağını düşüremez. Yazar, bu yargılarını ortaya koyduktan sonra uluslararası hava hukukunun mevcut uygulanabilir kurallarının, bu tür bir olayın çözümü bakımından, yetersiz olduğunu ve bu yüzden, izin almaksızın bir devletin hava sahasına giren bir yabancı sivil hava gemisinin, ülke devleti ile birlikte haklarının *vis-a-vis* uluslararası hukukun genel ilkeleri temelinde ele alınması gerektiğini; bundan öte, bir çok taraflı anlaşmanın yapılmasının ise, âcil bir gereksinme olduğunu öne sürüyor⁷.

Derleyen : Araş. Gör. Turgut TARHANLI*

6) Francis A. Boyle et. al., "International Lawlessness in Grenada", A.J.I.L., Vol. 78, No. 1, January 1984, s. 172-175.

7) Farooq Hassan, "A Legal Analysis of the Shooting of Korean Airlines Flight 007 by the Soviet Union", Journal of Air Law and Commerce, Vol. 49, Number 3, 1984 s. 555-588. Prof. Hassan'ın önemle üzerinde durduğu uluslararası düzenleme I.C.A.O. tarafından gerçekleştirilmiştir. Bkz., yukarda, "Haberler" bölümü s. 129.

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Umumi Hukuku Ana Bilim Dalı.

MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUK

Haksız Fiiller Alanında Uygulanacak Hukuk.

Yazar, bu makalesinde, Milletlerarası Özel Hukuk alanına giren haksız fiillerde uygulanacak hukuk sorununu incelemekte, bu konudaki bağlama noktalarının mukayesesini yapmaktadır. Yazar, Fransız, Federal Alman, İtalyan, Hollanda, Portekiz, İspanyol, Avusturya, İsviçre, Çek, Demokratik Alman, Polonya ve Macar Milletlerarası Özel Hukuk sistemlerinde haksız fiillere uygulanacak hukuk konusunda benimsenmiş bağlama noktalarını incelemiş, sistemlerin mukayesesini yapmıştır. Ayrıca, yazar makalesinde, haksız fiillere uygulanacak hukukun tesbitinde atıf, vasıf ve kamu düzeni müesseselerinin etkisine değinmiş; bu alanda ortaya çıkan çağdaş Amerikan Kanunlar İhtilâfı Hukuku'ndaki gelişmelerin Kıta Avrupası Hukukları üzerindeki etkilerinden bahsetmiştir¹.

Milletlerarası Satışlarda Temsile İlişkin Cenevre Konvansiyonu

Yazar, bu makalesinde, 1983'de Cenevre'de 49 devletin ve 9 devletten gözlemcilerin iştiraki ile nihaî metni imzalanmış bulunan Milletlerarası Satışlarda Temsile Dair Konvansiyonu incelemektedir. Yazar makalesinde, önce Konvansiyonun tarihçesi üzerinde durmuş, daha sonra uygulama alanını, taraflar için bağlayıcı olmayan hükümlerini, yorum ve boşlukların doldurulmasına ilişkin hükümlerini incelemiştir. Yazar ayrıca, Konvansiyon'un yetkisiz temsile, temsil yetkisi olmayanların hukukî sorumluluğuna, temsil yetkisinin kaldırılmasına ve Konvansiyondaki Kanunlar ihtilâfı problemlerinin halline dair hükümlere de değinmiştir. Yazar, makalesinin sonuna, Konvansiyon metnini de ilave etmiştir².

Ekonomik Kalkınma ve Devlet Muafiyeti

Yazar, bu makalesinde Ekonomik Kalkınma Sözleşmeleri'nin özellikleri üzerinde durmakta ve bu Sözleşmelere taraf olan devlet-

lerin yargı muafiyetine sık sık başvurmalarının Milletlerarası Özel Hukuk'ta yaratacağı sorunlara değinmektedir. Ayrıca yazar, devletlerin, ülkelerindeki tabii kaynaklarla ilgili olarak yaptıkları tasarrufların hukukî mahiyetini incelemektedir. Yazar bu makalesinde, Ekonomik Kalkınma Sözleşmelerinde devletlerin yargı muafiyetinden baştan vazgeçmelerinin yaratacağı hukukî sorunlara da değinmekte, bazı meşhur milletlerarası kararlara atıfta bulunmaktadır³.

Yatırım İhtilâflarının Halline Dair Milletlerarası Merkez (ICSID) ve Devlet Mahkemeleri.

Yazar, bu makalesinde, Devletlerle Diğer Devlet Vatandaşları Arasındaki Yatırım İhtilâflarının Halline Dair Dünya Bankası Sözleşmesine göre kurulan ve bu Sözleşme kapsamına giren ihtilâfların hal mercii olarak ihdas edilen Yatırım İhtilâflarının Halline Dair Milletlerarası Merkez tarafından verilen kararların, mahallî yargı alanlarında tenfizinin yarattığı sorunları incelemektedir. Bu cümleden olarak yazar, adı geçen Merkez tarafından verilen, Fransa'da ve A.B.D.'inde icrası istenen iki yeni kararın tenfizi ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunlar üzerinde durmaktadır⁴.

Derleyen : Dr. Cemal ŞANLI

- 1) C.G.J. MORSE, *Choice of Law in Tort: A Comparative Survey*, *The American Journal of Comparative Law*, V. 32, N. 1, 1984, p. 51 vd.
- 2) M.J. BONELL, *The 1983 Geneva Convention on Agency in the International Sale of Goods*, *The American Journal of Comparative Law*, V. 32, N. 4, 1984, p. 717 vd.
- 3) G.R. DELAUME, *Economic Development and Sovereign Immunity*, *American Journal of International Law*, V. 79, N. 2, 1985, p. 319 vd.
- 4) G.R. DELAUME, *ICSID Arbitration and the Courts*, *American Journal of International Law*, V. 77, N. 4, 1983, p. 784 vd.